

■ Kamran İmamoğlu
(Əliyev)

At bazarı ayrıydı; meyvə-tərəvəz satılan yerdən, hətta mal-heyvan bazarından da uzaqda yerləşirdi. Demirəm ki, bunların arasında kilometrlərlə məsafə vardi, yox, hər halda bir-birindən xeyli aralıdaydı. Mal-heyvan bazarı meyvə-tərəvəz bazarına qismən yaxın olsa da, oralardan at bazarının izi-tozu görünmürdü. Mənə sual versələr ki, həmin bazarları niyə bir-birindən ayırmışdır, düzü, çəkinmədən cavab verərəm ki, bilmirəm. Elə indi də deyirəm ki, bilmirəm. Amma öz-özümə güman eləyirəm ki, at bazarının rayon mərkəzindən xeyli kənarda yerləşməsi bu məkanın yan-yörəsində ucu-bucağı görünməyən

gətirmişdi. Başqa şeyləri demirəm, Vəli kişi at məsələsində sərraf idi. İbiş isə dədə-babadan mal-heyvanla, tövlə işləri ilə, mehtəciliklə məşğul olardı. İbişə de elə-bele baxmayın, onun bildiyi bir şey var idi ki, onu kənddə heç kəs bacarmazdı: kimin atı doğsaydı, həmin gecə İbiş atın yanında olmayıdı, yeni İbişsiz atın doğması müşkül məsələ idi.

İbişin əsl adı İbrahimidir və İbrahim sözünün qol-qabırğasını sindirib uşaqlıqdan ele ona İbiş adını yapışdırıb öz bibisi olmuşdu. Hamının qabağında nər-nər nərildəyən bibisi də açıqca demişdi ki, "İbrahim" peyğəmbərin adı, əger o, böyüyəndə peyğəmbərin adına layiq olsa, əməliyyət ad çıxarsa, qoy onda camaat bu yetimcəyə İbrahim desinlər, peyğəmbərin adı da ona halal olsun. O vaxt mənim də könlüm şad olar, bilərəm ki, bizim də nesilde o müqəddəslərin adına layiq bir oğul var. Əslində, camaatın ona İbiş demeklərinə baxmayıñ, kənd əqli başqa bir işinə görə də onu çox istəyirdi, ona əməlli-başlı hörmətlə yanaşırdı. Bu hörmət kim İbiş haraya buyururdusa, oraya getməyi ilə qazanılmışdır.

onun atını minib heç yerə apara bil-məz. Başqa birisinin yorğa ata minib harayasa getməsi üçün gərək Vəli kişi atı bir qamçı vurayıdı, yoxsa, öldürsəydi də at yerindən tərpənməzdidi, bu da Vəli kişisinin öz atının dilini yaxşı bilməsi demək idi.

Vəli kişi ilə İbiş əvvəlcə bazarın hər tərəfini gəzib dolaşdırıb. Onlar gözlərinin biri ilə atlara, biri ilə də satanlara baxa-baxa gedirdilər, Vəli kişisinin atı da gözəcə onlara baxırdı. Satanların xeyliyi Vəli kişiye tanış idi. Bunu salam-kəlamlarından rahatca bilmək olardı. Vəli kişi İbişə yavaşça dedi ki, çalışmalıyıq aldığımız oğurluq at olmasın. Bəzən qonşu rəyonlardan oğurluq at gətirib satırlar. Sonra da onun əngeli çıxır. Yiyəsi gelib atı tapanda bilmirsən atı yiyəsinə tevhil verəsən, yoxsa yiyəsinə deyəsən ki, get satanı tap getir, mənim pulumu qaytarsın. İbiş de soruşdu ki, bəs onu necə tanıyacaqsan? Vəli kişi yenə də astaca dedi ki, onu atdan da, atı satandan da bilmək çətin deyil. O cür atlar həmişə ürkək olur, çünki atı satmağa getirən onun yiyəsi deyil. Satanın isə bir gözü həmişə arxada qalır, qorxur ki, yiyəsi gəlib

nə dikdi, Vəli kişi də başını tərpətməklə "heç nə olmaz" işarəsini verdi. Amma Vəli kişidən çox İbiş narahat olmağa başladı, cünki İbiş bir dəfə yayın qızmar çağlarında atın ilan görəndə bu cür finxırmanın şahidi olmuşdu. Amma adamların bol olduğu bu düzəngahda ilanın üzə çıxmazı müşkül məsələ idi. Hətta o da İbişin yaddaşını deşik-deşik eləməye başladı ki, bir dəfə yorğa at o cür finxırın finxıraya ayağı ilə ilanı tapdalayıb ölüdürüdü.

Vəli kişi buradan uzaqlaşıb başqa atın yanına yaxınlaşdı. İbiş də naəlac qalıb onun dalışıca getdi. Yorğa at da gözünü onlardan bir an belə çəkmirdi və yene o günləri beynindən keçirirdi ki, cöldə nə qədər buzov doğulsayıdı, onların hamisini yorğa atın belinə yükləyib kəndə gətirədlər. Həm də yorğa at heyvan sürüsünün yanında gedən və belindəki xurcunda 4-5 quzu daşyan boz eşşəyi xatırlayıb özünə şükür edirdi. Hətta o da vardi ki, iki buzov doğulanda geri qayıdış ikincisini də gətirərdi.

Vəli kişi çəhrayı rəngli bir atın yanında dayandı, bu, təpərlə atı oxşayırdı. Vəli kişi sahibindən soruşdu ki, yorğa yeri varmı? O da cavab verdi ki, yorğa yeri var, amma gec işə düşür. Vəli kişi atın ağızını aralayıb dişlərinə baxmaq istədi. Bunu uzaqdan hiss edən yorğa at ayaqlarını yere döyüb başını söyüd ağacına sürməyə başladı. Vəli kişi də, İbiş də heç geri qanrilib baxmadan atın təpiyini yere döyməsindən bildilər ki, o, yorğa atdır. İbiş yenə narahatlığını hiss etdi. Vəli kişi də eynən bayaqqı kimi başının hərəkəti ilə işarə verdi ki, narahat olma, sonra da güc vurub yanındaki atın ağızını araladı, dişlərinə baxdı. Heç bir söz demədi. Vəli kişinin gözləri atın gözlərinə saatıldı və atın gözlərində kədər göründü, tez də sahibindən soruşdu ki, buna balaları haradadır? Sahibi də gözlemədən cavab verdi ki, Allahdan gizlin deyil, bəndən nə gizlədim, atın heç bir balası sağ qalmayıb, doğulan kimi ölüblər. Vəli kişi də "at körpə vaxtı boğulan zaman bərk qorxub", - deyərək uzaqlaşdı.

Yorğa at beynindən Arazın daşib kəndi sel aparan günü gəlib keçdi. O zaman sel qoyunu, quzunu, keçini, çəpişqi qabağına qatıb daşın, divarın, çəpərin, təpənin, yerdən bir boy qalxan yulğunların dibinə sürükləmişdi. Həmin vaxt onların hamisini yorğa atın gücüne yihib-yiğidirmişdi. Onda Nazəni arvad hamının əvəzindən atın üz-gözündən öpüb bayati deyirdi. Elə atın da gözlərindən yaş axındı. Vəli kişinin qaşqa atın yanında dayanmayı ilə kəndi sel aparan gün yorğa atın yadından çıxdı. Yorğa at canavar görmüş kimi gözleri bərələ-bərələ həm Vəli kişiye, həm İbiş, həm də daha çox qaşqa ata baxırdı. Hələ yönünü də dəyişmişdi və az qalırıdıl cılıvunu dərtlil qırsın.

Vəli kişi atın həndəvərinə dolandı. Hər tərəfini diqqətlə nəzərdən keçirdi. Onun nə axtardığını satan da, İbiş də başa düşmedi. Amma Vəli kişi atın başına elə-bele dolanmadı. Sonra sahibindən soruşdu ki, hansı tərəfdən getirilsən? O da cavab verdi ki, bulaq başından. Vəli kişi bilirdi ki, bulaq başının atları qıvrıq olurlar, qoşquya da çox yararlı idilər. Ürəyindən keçdi ki, pulun ola, bunu alıb kəndə aparasan, kəndin işini təkcənən görüb qurtarar. Ələlxüsüs da, tənbəki qırımı vaxtı camaatin əlindən tutar. Ona görə ki, qırılmış tənbəkini daşımaq üçün maşın gün gənorta olanda gəlib çıxırı. Amma ata bir araba qoşub camaatin işini səhər erkəndən görmək olardı.

Davamı səhifə 19-da

Yorğa atın qacışı

Hekayə

uzun-uzadı torpaq sahələrinin olması ilə bağlıdır. Yeni buraya getirilən boz, qonur atların cövlənəməyinə imkan yaradılmışdır. Doğrusu, bundan başqa bir şey ağlıma gelmir.

Orası da var ki, bazarların ayrı-ayrı olması alib-satanlar üçün dəqiq ünvan demək idi, bir az da vaxt itirməmək anlamına gəldi. Yəni at alan at bazarına, mal-heyvan alan mal bazarına, meyvə-tərəvəz almaq istəyən de meyvə-tərəvəz satılan yere gəderdi. Nə müştərilər baş aparardı, nə də satanlar boş-boşuna danışardılar. Maşın bazarını xatırlayırsız? Sumqayıtdakı, Bakıdakı maşın bazarını deyirəm, rayonda maşın bazarı olmur, maşını yolda-izdə qoyub satırlar. Sumqayıtdakı, Bakıda bir maşının qiymətini elli dəfə soruşurlar. Hələ onu demirəm ki, dil boğaza qoymayıb maşının keçmişini öyrənməyə çalışırlar: ili neçədir, motoru neçət at gücündədir (bağışlayın, at gücünü dilə gətirmirlər, elə "motoru neçədir" sualını verirlər), nə qədər yol gedib, maşını hansı peşə sahibi sürüb və sair. Alanlar daha çox çalışırlar ki, həkimlərin maşını alınlardı, cünki həkimlərin qazancı yaxşı olduguna görə xaltura-filan fikirləşmirlər, heç bunu özlərinə də siğışdırırlar. Soruşurlar, soruşurlar, bəzən görürsən, axırdı da heç alan olmur. Satana elə ağızının ağrımağı qalır.

At bazarına həmişə atı tanıyan adam gələrdi, atdan başı çıxmayanlar burada elə bir işi olmazdı. Alının özü ata nabələd olsaydı, yanında hökmən atdan başı çıxan bir adam gətirərdi. Aldı-almadı ona da bir gənorta qonaqlığı verərdi, qonaqlığın ağırlığı-yüngüllüyü də, şübhəsiz, atın alınıb-alınmamasından asılı olardı.

Vəli kişi at bazarına naxırçı yoldaşı İbişlə gelmişdi. Bu əngi əyri İbiş gecə vaxtı arvadının arzusu ilə yanın lampanı söndürə bilməyen adam deyildi. Ona at məsələlərindən başı yaxşı çıxan birisi də demək olmazdı, Vəli kişi onu yanına salıb at bazarına

Vəli kişinin at bazarına gəlməsinin əsas səbəbi İbişə yox, özünə at almağı ilə bağlıdır. Düzüne qalsa, bir az da qocalmış atını İbişə verib özünə təpəri at alımaq istəyirdi. Razılışmışdır ki, bunun əvəzində İbiş bir-i qoyun satıb onların pulunu Vəli kişiye versin. Belə bir sevda baş tutsaydı, yəqin gələn həftə Vəli kişi ilə İbiş həmin qoyunları satmaq üçün mal-heyvan bazarına gələcəkdilər, İbiş də daha bundan sonra çöl-biya-bana Vəli kişinin atının tərkində getməyəcəkdi.

Bu gün bazar əməlli-başlı bazar idi. Bazarda, bəlkə, 50-60 at vardi. Amma qəribədir, heç birinin səsi çıxmır. Səhər-səhər idimi, satılmaq üçün getirildiklərinə görə idimi? - demək çətindi. Hər halda Vəli kişinin beynindən bir fikir keçdi ki, bu qədər atın içərisindən yaxşı at seçmək mümkün olacaq.

Vəli kişi İbişlə minib gəldikləri yorğa atı bazarın kənarındaki söyüd ağacının altında saxladı. Vəli kişi atdan düşüb cilovu ağacın budağına ilışdırıldı. Əslində, buna o qədər də ehtiyac yox idi, cünki at Vəli kişisiz heç yana tərpənməyəcəkdi. At elə öyrəşmişdi ki, başqa birisi ona minəndə, nə illah eləsə də, yerindən tərpənməzdidi. Buna görə də Vəli kişi illər boyu atı istənilən yera hörükleyib rahatca evinə gələrdi, əmin idi ki, kimse

çıxar. Bazarda o qədər belə hadisələr olub ki! Oğurluq atı satan yerə yiyəsi bazara gəlib çıxbı. İbiş bunu heç vaxt eşitməmişdi. Elə beləcə də Vəli kişiye dedi, Vəli kişi də yavaşça bildirdi ki, ay yaziq, bu dünyada nə görübən ki, nə biləsen?

Gəzışmə davam edirdi. Yorğa at da onları gözdən qoymayıb on il bundan qabaq bu bazardan alındığını beynine getirirdi. Satılan gün o qədər adam yaxınlaşıb ona baxmışdı ki, atın öz yiyəsinə yazılı gəlməyə başlamışdı, cünki atı alan yox idi. Hələ biri gəlib onun quyuğunu eli ilə oynatmışdı və quyuğunu oynada-oynda nə fikirləşdiyini yorğa at da bilməmişdi. Vəli kişi isə o zaman ata yaxınlaşında yalmanın siğallamışdı. Onda Vəli kişinin də nə düşündüyü demək çətin idi, amma bu sıçal atın ürəyinə yağ kimi yayılmışdı.

Vəli kişi yorğa atla üz-üzə dayanın və ondan cəmisi on addım aralıda olan bir qonur ata yaxınlaşdı. Atın o təref-bu tərefinə keçib ehmalca quyuğunu tumarladı. Yorğa at satıldığı il bir kişinin onun quyuğuna əl vurmamasını beyninə gətirdi və finxirdi. Finxirti səsi tanış gəldi və Vəli kişi də, İbiş de başını qaldırıb cilovu söyüd ağacının budağından sallanan ata təref baxırdı, cünki onlar yorğa atın finxırmanın şahidi olmuşdular. İbiş zəndə gözlərini Vəli kişinin üzü-

Əvvəli səhifə 18-də

Vəli kişi qəfildən ağlına gələnləri unudub yenə atın sahibindən soruşdu ki, bu atla nə iş görübsünüz? O, “elə-bələ”, - deyib bir az da qımlışdı. Vəli kişi: “xeyirli olsun”, - söyləyib oradan uzaqlaşdı.

Yenə atların arasıyla dolaşa-dolaşa gəzməyə davam etdilər. Atlar yavaş-yavaş hərəkətə gəlmışdilər. Əvvəlki sakitlikdən əsər-əlamət qalmamışdı. Hətta bir-birinə təpik atanları da var idi. Bəzilərinin də qabağına bazarın yanından pulla aldıqları saman tökmüşdülər.

Vəli kişi bazardan bir az kənara çıxdı. Göz işlədikcə uzanan zəmini seyr etməyə başladı. Bu il bol taxıl olacaqdı. Atları yemdən korluq çəkməyə-cəkdilər. Xəyalı həyətlərindəki samanlığa gedib çıxdı. Keçən il topladığı samandan xeyli qalmışdı. Amma hökmən əlavə yem yiğmaq lazımdı. Qısı bilmək olmurdu. Bəzən qış elə sərt gələrdi ki, at da, mal-qara da bayırda çıxa bilmirdi.

Vəli kişi yenə ucu-bucağı görünməyən zəmiyə göz gəzdirib üzünü İbişə tərəf çevirdi:

- Yorğa atı sən saxlaya biləcəksən?
- soruşdu. İbiş də tez cavab verdi.

- Niyə saxlamıram. Onu göz-bəbəyi kimi qoruyacağam.

İbiş bu sözləri çox böyük inamladı. Həm də ürəyində qorxurdu ki, Vəli kişi birdən yorğa atı ona verməz, başqasına satar. Elə bu indi bazarın içində çəksə, beş dəqiqəyə satacaq.

Vəli kişi yenə dilləndi:

- Bilişən niyə deyirəm? Qorxuram ki, at sənə yovuşmaya.

- Yox, yox! At məni tanıyır, mən də onu. Heç bir şey olmaz.

Vəli kişi qəribə bir baxışla gözünü İbişə zilləyib dedi:

- Bax, səhərdən fikir vermirsen? Bayaqdan hay-həşir salıb. Gah finxırır, gah təpiyini yerə döyür, gah da başını söyüd ağacına sürtür.

İbiş mat-məəttəl qaldı. Heç ağlına gəlməzdi ki, yorğa at nəsə “deməyə” başlayıb.

Vəli kişi: “Ya Allah!” - deyib əvvəlcə baxdığı və yorğa atla üz-üzə dayanan qonur ata tərəf addımladı. Gəlib düz onun qabağında dayandı. Bütün nəzərlərini ata tərəf yönəltdi. Bu zaman yorğa at təhlükə duyan kimi qulaqlarını şəkləyib Vəli kişiyə və qonur ata tərəf baxındı. Yorğa atın içində elə bil üşütmə düşmüştü.

Vəli kişi sahibinə piçildədi ki, onun yaxşı at olduğunu bilirəm. Özü də az minilib, bəlkə, heç çapılmayıb. Satan dedi ki, düzdür, bu atı qardaşım göz bəbəyi kimi qoruyub. Qardaşım müəllimdir, qonşu kənddə işləyirdi. Oraya getmək, evə qayıtmaq çox çətin idi. Bu atı ancaq məktəbə getmək üçün almışdı. İndi təqaüdə çıxbı. Altı-yeddi ay da elə-belə saxladıq, dedik, bəlkə, lazım olar. İndi görürük ki, yox, bizə ehtiyac deyil. Ona görə satırıq.

Vəli kişi atın yalmanını sığallamağa başladı, boynunu tumarladı, əlini sevə-sevə üzündə gəzdirdi. Yorğa atın kişnərtisi eşidildi. Beynindən keçdi ki, Vəli kişi onu alanda da beləcə yalmanını sığallamışdı, boynunu tumarlamışdı, üzünə əl gəzdirə-gəzdirə əzizləmişdi.

Vəli kişinin bir gözü də yorğa atda idi. O, yorğa atın nə edəcəyini hələ təsəvvür eləmirdi, ya da təsəvvür eləmək istəmirdi.

Vəli kişi qonur atın yiyəsinə pul verib onunla halallaşandan sonra atın cilovundan tutub yorğa ata tərəf getməyə başladı. Bunu görən yorğa atın ayaqlarını yerə döyməsi, kişnərtisi bazarı vəlvəleyə saldı. Hamı yorğa ata tərəf baxındı. Qonur at ona ləp yaxınlaşındı ki, yorğa at cilovu dartıb qırdı və yaşıl zəmi boyu daqlara tərəf üz tutdu. Yorğa atın qaçışı canavardan qorxub qaçan atın qaçışına oxşayırırdı və Vəli kişi əmin idi ki, İbiş atsız qalacaq...